

Zo thuis mogelijk opgroeien

‘Een handreiking als kompas voor professionals die met gezinnen werken’

*Hoe bereik je dat zoveel mogelijk kinderen ‘zo thuis mogelijk’ opgroeien? Het Nederlands Jeugdinstituut publiceerde hierover de handreiking *Mijn Thuis*. De auteurs, Harmke Bergenhenegouwen en Marlies de Jong, hopen dat veel professionals er in de praktijk mee gaan werken.*

Kinderen hebben het recht om thuis op te groeien. Hulp aan kinderen vindt daarom thuis plaats of op een plek die zoveel mogelijk op een gezin lijkt, zoals een pleeggezin of gezinshuis. En dus niet in een grootschalige residentiële instelling. Deze visie staat bekend als ‘zo thuis mogelijk opgroeien’. Tot mijn verrassing is dit begrip niet overal ingeburgerd bij hulpverleners die met gezinnen werken.

De visie kent wel een breed draagvlak in de jeugdzorg, maar is veel minder bekend bij professionals in bijvoorbeeld wijkteams of het onderwijs. Zo vertellen Harmke Bergenhenegouwen en

Marlies de Jong, portefeuillehouders ‘Zo thuis mogelijk opgroeien’ bij het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Dat is een van de redenen waarom zij de handreiking *Mijn Thuis*¹ schreven. Daarnaast wilden zij de kennis over ‘zo thuis mogelijk opgroeien’ bundelen, als een kompas voor professionals die met gezinnen werken. Met name gezinnen met meervoudige, ernstige en langdurige problemen.

Gezamenlijke koers

Terwijl veel professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming de

visie onderschrijven, lukt het in de praktijk nog onvoldoende om kinderen *zo thuis mogelijk* te laten opgroeien, geeft Harmke aan. “We zien nog niet dat het aantal uithuisplaatsingen fors daalt of dat kinderen na een uithuisplaatsing op dezelfde plek kunnen blijven. Toch wil iedereen het. Uit de jeugdbescherming kregen we de vraag om vanuit het NJi een handreiking te schrijven, zodat professionals een gezamenlijke koers kunnen aanhouden. Die handschoen hebben we opgepakt.”

Ook is er nog onvoldoende een integrale aanpak, vult Marlies aan. “We willen met de handreiking professionals aanzetten om verder te denken. Als je iemand behandelt voor bijvoorbeeld een depressie, dan is het belangrijk te beseffen dat iemand meer rollen heeft dan alleen die van de patiënt. Iemand is ook een partner of een moeder. Dan komt de vraag: ‘Hoe gaat het met de kinderen?’ En vervolgens: ‘Wie in de buurt kan er ondersteunen?’ Zo zorg je dat het hele gezin hulp krijgt, in plaats van alleen de ouder met een depressie of het kind met gedragsproblemen.”

Cirkel doorbreken

Hulpverlening aan het hele gezin kan op de lange termijn positief werken. Harmke: “Het kan bijdragen aan minder uithuisplaatsingen en ervoor zorgen dat kinderen vaker terug naar huis gaan na een uithuisplaatsing. En hopelijk kunnen we de cirkel van doorplaatsingen doorbreken, waarbij kinderen vanuit een pleeggezin naar een gezinshuis en uiteindelijk naar de gesloten jeugdzorg gaan. De argumenten om uithuisplaatsingen te voorkomen, kun je namelijk ook gebruiken om doorplaatsingen te voorkomen.”

'Wie kunnen meedenken en blijvende steun bieden aan een gezin?'

Bij de ontwikkeling van de handreiking paste zij een aantal handvatten toe tijdens een casuïstiekbespreking van professionals. Het ging om pleegouders die het bijna niet meer volhielden. Er dreigde een *breakdown*, waarbij het kind zou worden doorgeplaatst naar een ander pleeggezin of gezinshuis.

"Maar naar aanleiding van de handreiking ontstond er meteen discussie. De hulpverleners zeiden: 'We hebben nog heel veel niet uitgevraagd, we kennen de familie van de pleegouders bijvoorbeeld niet goed.' In plaats van een *breakdown* zochten we naar mogelijke hulpbronnen voor het pleeggezin. Er ontstond een energie waar ik ontroerd door raakte. Aan het eind van de vergadering vertelden de

professionals dat ze nog van alles gingen doen om te onderzoeken of het kind toch in het pleeggezin kon blijven wonen."

Beste plek voor kinderen

In de handreiking worden drie pijlers besproken (zie kader). In lijn met het begrip 'zo thuis mogelijk opgroeien' bevatten ze alle drie het woord 'thuis'. Het is duidelijk waar het om draait: de beste plek voor kinderen is daar waar zij zich thuis (mogen) voelen. Of dat nu thuis in het eigen gezin is, in een vervangend thuis na een uithuisplaatsing of weer terug thuis in het eigen gezin na een verblijf elders.

Blijvende steun

Uithuisplaatsingen zijn niet altijd te voorkomen. Er zijn situaties waarbij je de veiligheid van een kind alleen kan garanderen door een (tijdelijke) uithuisplaatsing. En toch, in de meeste situaties moet je inzetten op het thuis blijven wonen van het kind.

Marlies benadrukt het belang van een systemische, contextgerichte benadering. "Wat hebben de verschillende gezinsleden nodig? En wie zijn belangrijke anderen die iets kunnen toevoegen?"

In een achterstandswijk hebben ouders andere problemen dan ouders in een villawijk. Daarnaast hebben ze een heel ander netwerk. Begin bij het eigen netwerk van het gezin: familie, vrienden, verenigingen, sport, school. Wie kunnen meedenken en blijvende steun bieden aan het gezin? Zo bouw je aan een stevige ondersteuning om het gezin heen. Alles om te voorkomen dat het kind ergens anders geplaatst wordt."

Drie pijlers

In de handreiking *Mijn Thuis* gaat het om deze drie pijlers:

1: Het allerliefst thuis.

De beste hulp voor kinderen vindt plaats in het gezin, samen met alle gezinsleden en de mensen om het gezin heen, het netwerk.

2: Dichtbij thuis.

Soms is een uithuisplaatsing onvermijdelijk. Het is belangrijk dat kinderen op de nieuwe plek zo thuis mogelijk opgroeien. Dit betekent dat ze in de eigen leefomgeving blijven, dicht bij hun ouders en het liefst samen met hun broers en zussen. Soms groeien kinderen hier op tot aan zelfstandigheid.

3: Weer thuis.

Het doel van de hulp is dat kinderen weer thuis kunnen wonen als dat veilig en haalbaar is. Goede voorbereiding en nazorg zijn hierbij belangrijk.

> Huiselijke omgeving

Soms kan het niet anders en gaan kinderen toch (tijdelijk) ergens anders wonen. “Zorg dan voor een plek dichtbij thuis,” zegt Harmke. “Bijvoorbeeld bij grootouders of bekenden uit het netwerk, en soms in een pleeggezin of kleinschalig verblijf. In ieder geval moet dit een kleinschalige en gezinsgerichte plek zijn: een huiselijke omgeving waarin een kind kan wonen en leven. Zodat een kind zich geliefd en gezien voelt en zijn talenten kan ontwikkelen. En contact kan houden met zijn gezin van herkomst, ouders, broertjes en zusjes. Het is belangrijk dat een kind er onvoorwaardelijk kan wonen. Zodat doorplaatsingen echt stoppen en een kind niet steeds van de ene naar de andere plek verhuist.”

Dilemma

Het lijkt een dilemma: onvoorwaardelijk wonen in bijvoorbeeld een pleeggezin, terwijl je tegelijkertijd kijkt of een kind weer terug kan naar zijn gezin van herkomst.

Harmke vindt het belangrijk dat een kind zich op beide plekken thuis mag voelen. “Echt thuis voelen in het pleeggezin en echt thuis blijven voelen in het gezin van herkomst. En ‘terug naar huis’ betekent niet het definitieve afscheid van het pleeggezin. Het is fijn als er contact kan blijven bestaan. De kring van volwassenen die het kind liefhebben en het beste met hem of haar voor hebben, wordt uitgebreid, niet ingewisseld.”

In de handreiking staat dit beschreven als *gedeeld opvoederschap*², de samenwerking tussen ouders aan de ene kant en opvoeders (pleegouders of gezinshuisouders) aan de andere kant.

Stoel

In de praktijk is gedeeld opvoederschap niet gemakkelijk. Al is het maar omdat ouders sterke gevoelens van verlies, rouw, boosheid of schuld kunnen ervaren. Zo vertelt een ouder in de handreiking (p. 28): ‘De pleegouders waren gelukkig ongelofelijk lief. Ze probeerden me zoveel mogelijk bij de opvoeding te betrekken. Maar of ik alles gelijk accepteerde? Dat ook niet. Ik was boos op de situatie, niet op de pleegouders. Als je dat niet inziet, ga je dat al snel afreageren op het pleeggezin.’

Het is goed als pleegouders zulke gevoelens begrijpen en erkenning geven aan de ouders. Marlies heeft een mooi voorbeeld. “Ik sprak een gezinshuisouder die vertelde over het bezoek van de ouders aan het gezinshuis. Het ging om ouders met een licht verstandelijke beperking die op visite kwamen toen hun kind jarig was. Zodra de ouders binnenkwamen in de huiskamer, stonden de gezinshuisouders allebei op en boden ze hun stoel aan hen aan. Vandaag waren de ouders belangrijk en mochten zij op hun stoel zitten. Symbolisch en ook systemisch gezien heel sprekend in de zin van ‘jij hoort op de stoel van de ouder’.”

Tips

Hebben jullie suggesties of tips voor pedagogen?

Marlies wijst op het belang van informele steun. “Iedereen heeft steun nodig. Wie kan steun geven aan de kinderen en ouders van dit gezin, dit pleeggezin of gezinshuis? In de hulpverlening wordt daar vaak pas heel laat aan gedacht. Terwijl het bijvoorbeeld goed kan zijn dat een kind op voetballen zit, waar het vriendjes heeft en een coach die zijn talenten ziet.”

Harmke tipt: “Neem je eigen vanzelfsprekendheden onder de loep. Denk niet te snel bij zo thuis mogelijk opgroeien: ‘zo werken we al’. In de praktijk zijn er onuitgesproken verwachtingen, die vaak niet kloppen. Ga eens in gesprek met iedereen die ook werkt met het gezin waarbij jij betrokken bent, met de handreiking erbij. Ik verwacht dat er verrassingen boven tafel komen.”

tekst: Femmie Juffer

¹ Harmke Bergenhenegouwen en Marlies de Jong (2024). *Mijn Thuis. Een handreiking over de visie van zo thuis mogelijk opgroeien*. Nederlands Jeugdinstituut. www.nji.nl/publicaties/mijn-thuis

² Gedeeld opvoederschap, zie: www.nji.nl/pleegzorg/gedeeld-opvoederschap-van-ouders-en-pleegouders

